

BOŞANMA SÜRECİNDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE AİLE ARABULUCULUĞU

Emine ERİKEL¹

Zebiniso Kamalova²

ÖZ

Boşanma, eşlerin yeni bir evlenme yapacak biçimde ayrılması ve hukuki bir karar ile evliliklerini tam anlamıyla sonlandırması olarak tanımlanmaktadır. Boşanma, evlilik kadar eski bir kurum olarak nitelendirilmektedir. Belirli bir kültür seviyesine erişmiş ve evlilik halini sosyal bir kurum şeklinde kabul görmüş toplumlar içerisinde boşanma hakkı, birtakım gelenek ve yasalar ile kısıtlanmıştır. Ancak hiçbir şekilde ortadan kaldırılmamıştır. Türk toplumu, dünyanın sağlam ve köklü aile gelenek ve göreneklerine sahip toplumları arasında yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan altmış birinci maddeye göre boşanma nedenleri arasında zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme gibi faktörler bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan altmış birinci maddeye göre boşanma nedenleri arasında zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme gibi faktörler bulunmaktadır. Bu araştırmada, boşanma sürecinde eşler arasında meydana gelen çatışmaların çözülmesi için çatışma yönetimi ve aile arabuluculuğunun önemini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda literatür taraması yönteminden yararlanılarak boşanma kavramı, boşanma çatışmaları, boşanma süreci, arabuluculuk gibi birçok konu başlığına yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile Arabuluculuğu, Boşanma, Boşanma Süreci, Çatışma Yönetimi

CONFLICT MANAGEMENT AND FAMILY MEDIATION IN THE DIVORCE PROCESS

ABSTRACT

Divorce is defined as the separation of spouses to make a new marriage and the complete termination of their marriage by a legal decision. Divorce is described as an institution as old as marriage. In societies that have reached a certain cultural level and have accepted the state of marriage as a social institution, the right to divorce is restricted by certain customs and laws. But it has not been eliminated in any way. Turkish society is among the societies in the world with solid and well-established family traditions and Decencies. Among the reasons for divorce are factors such as shah, fame, mental illness, maltreatment, caste, socio-economic inadequacy, adultery, abandonment, and severe Decadence. This research, it is aimed to examine the importance of conflict management and family mediation in order to Decipher the conflicts that occur between spouses during the divorce process. For this purpose, research has been conducted on many topics such as the concept of divorce, divorce conflicts, the divorce process, and mediation by using the literature search method.

Keywords: Conflict Management, Divorce, Divorce Process, Family Mediation

¹Uzm. Emine Erikel, İstanbul Ticaret Üniversitesi, erikel1969@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6136-8647

²Dr. Öğr. Üyesi, Zebiniso Kamalova, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
zkamalova@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7703-0011

Atıf/Citation: Erikel, M., Kamalova, Z. (2023). Boşanma Sürecinde Çatışma Yönetimi ve Aile Arabuluculuğu, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4 (2), 1-22.

GİRİŞ

Aile, geçmişte ve günümüzde yaşamış olan tüm toplumların ortak kültürü olarak nitelendirilmektedir. Aile, kişilerin bir arada yaşamaları sonucunda inşa edilen, bir kurum niteliğine sahip ve tarihi oldukça eski zamanlara dayanan bir kavramdır. İlk dönemlerden günümüze dek geçmiş olan süreç içerisinde, anlamını ve değerini yitirmeden ayakta kalabilmiş ve evrensel bir kurum olarak nitelendirilmiş olan aile, evlilik bağı ile kurulmaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan 185. maddede evlilik kavramıyla alakalı “*Evlenmeyle eşler arasındaki evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu. elbirliği ile sağlamak, çocukların eğitimine, gözetimine, bakımına beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar*” açıklamalarına yer verilmiştir (TMK, 2001: m185).

Evliliklerin bir ömür boyunca devam etme niyeti ve mutlu bir hayat sürdürmek amacıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Fakat evlilikte bazen birtakım problemlerin (cinsel, ekonomik, sosyal, bireysel vb.) ve anlaşmazlıkların meydana gelmesi de oldukça doğal olarak karşılanmakta, söz konusu anlaşmazlıklar evlilik birliğinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Meydana gelen problemlerin zaman içerisinde arttığı, eşlerin bu problemlere herhangi bir çözüm bulamadıkları durumlar söz konusu olduğunda boşanma meydana gelmektedir. Huzurlu ve sağlıklı bir evlilik sürdüremeyen kişilerin önemli bir bölümünün boşanmayı tercih ettiği görülmektedir. Boşanma, eşlerin ilişkilerini güven, huzur, saygı, sevgi ve yaşam boyunca mutluluk beklentileri ile kurmaları, ancak bu beklenti ve isteklerinin farklı nedenlerle karşılık bulmaması sonucunda evliliğin yasal bir şekilde sonlandırılmasıyla meydana gelen bir kavramdır. Boşanma, çiftler hayatta iken, kanun içerisinde belirtilmiş nedenlerden bir tanesine ya da birkaç tanesine dayanarak eşlerden birinin yasal süreci başlatmasıyla evliliğini hakimnin kararıyla sona erdirmek şeklinde de tanımlanabilmektedir (Akıntürk, 2002: 235).

Boşanma süreci, eşlerin psikolojik açıdan bir hayli yıprandığı, hayat enerjilerinin azaldığı, zorlayıcı bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bilhassa tazminat, nafaka, mal paylaşımı, çocukların velayeti gibi konularda anlaşmazlık ve çatışmalar sonucunda çekişmeli bir şekilde devam eden dava süreci içerisinde olmaları ve dava sürecinin uzun bir zaman alması kişilerin sosyal ve psikolojik hayatını negatif olarak etkilemektedir. Bahsedilen negatif etkiden kurtulmanın önemli bir yolu olarak bilinen çatışma çözme becerileri ve arabuluculuğun

boşanma sürecinde fazlasıyla önem arz eden birer faktör olduğu yapılan araştırmalar sonucunda kanıtlanmıştır (Mert, 2017: 18).

1. Boşanma Kavramı ve Süreci

İnsanlık tarihiyle kıyaslandığı zaman evliliğin yeni, tabiatla doğrudan var olmayan insanlar tarafından kurulan bir toplumsal kurum olduğu görülmektedir. Aile, kişilerin dünyaya geldiği günden itibaren içerisinde yer aldığı toplumun hayat tarzını öğrenmiş olduğu, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi adına gereken destek ve bakımın sağlandığı ve öğrendiği bu destek ve bilgiyi kendi kurmuş olduğu ailesine katılacak olan yeni kişilere aktardığı dinamik sosyal bir kavram şeklinde tanımlanabilmektedir. Aile fertlerinin tarih sürecinde varlığını korumuş, toplumsal bakımdan var olan sağlıklı milletin oluşması için gereken ön şart olarak gereksinim duyulan, toplumun barındırdığı önemli kuralları, yargıları kapsayan ve sosyalleşme sürecinin yoğun bir şekilde yaşandığı bir kurum olarak nitelendirilebilmektedir. Aile, kişinin hem ahlaki hem zihinsel hem de fiziksel gelişiminin temel koşullarını sağlamakla beraber, toplumun temel dinamiklerini de oluşturmaktadır (Yapıcı, 2010: 1545).

Diğer bir ifadeyle aile, kan bağı ve evliliğe dayanan, koca, karı, kardeşler ve çocuklar arasında bulunan ilişki ve bağlantının yarattığı toplum içerisinde bulunan en küçük birlik şeklinde nitelendirilmektedir. Giddens, aileyi akraba bağlantıları ile direkt doğrudan bağlamakta olan, yetişkinlerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlenmiş olduğu bir topluluk şeklinde ifade etmektedir. Evlilikse, iki yetişkin kişi arasında meydana gelen, toplum tarafınca kabul edilen ve onaylanan bir cinsel birleşim şeklinde tanımlanabilmektedir. İki insan evlendiği zaman, birbirlerinin akrabası olmaktadır (Giddens, 2012: 246-247).

İnsanlar, geçmiş yaşantıları ve güncel şartlarına göre kendi görüşlerini oluşturmuş olduğundan dolayı tüm eşler birbirinden farklılık göstermektedir. Bu sebepten dolayı, çiftler aynı bilgiyi farklı bir şekilde yorumlayabilmektedir. Bu durum da bazı anlaşmazlıklara sebep olabilmektedir. Çiftler arasında anlaşmazlık yaşandığı zaman ise pek çok eşin çatışmayı şiddetlendirecek negatif yönlü tepki ve davranışlar gösterdiği görülmektedir. Bu konuda kültür de fazlasıyla önem taşımaktadır. Bunun sebebi, bireyin ne olduğu birazda doğmuş olduğu kültürün bir sonucu olarak nitelendirilmektedir. Kişiler, yaşamda bazı sosyal ilişki, değer ve inançlar öğrenerek toplumsal bir kişiye bürünmektedirler. Nitekim kültür insanlara nasıl davranması gerektiğinden diğer insanlar ile nasıl iletişim kurulması gerektiğine kadar tüm kuralları öğretmektedir (Güngör, 2007: 42).

Başlangıç zamanında tüm evlilikler bir ömür boyu sürmesi ve mutlu olmak amacı ile gerçekleşmektedir. Tüm toplumlarda evlilik kavramının sağlıklı ve dengeli olarak devam etmesi fazlasıyla önem arz etmektedir. Evlenme kararı almış olan bireyler, aile kurarak daha mutlu, huzurlu ve ileriye dönük birtakım sonuçların beklentisinde hareket etmektedirler. Ancak, kimi durumlar söz konusu olduğunda evlilik hayatı ve aile ilişkilerine yönelik beklentiler arasında uyumsuzluğun olduğu görülmektedir. Kişilerin bahsedilen beklentileri karşılamak zorunda güçlük çektiği ve uyum sağlayamadığı durumda, daha mutlu bir hayat sürdürebilmek adına boşanmaya karar verebilmektedirler (Can ve Aksu, 2016: 891).

Evliliğe yönelik beklentiler arasında bazı durumlarda uyumsuzlukların olduğu görülebilmektedir. Kişilerin söz konusu beklentileri karşılayamadığı ve uyum sağlayamadığı durumlarda, daha mutlu bir hayata devam edebilmek için boşanma kararı alabilmektedirler (Can ve Aksu, 2016: 891). Sözlük içerisinde boşanma, “bağını çözmek, bağından kurtulmak, serbest bırakmak, serbest kalmak” şeklinde tanımlanmaktadır (Acar, 2010: 496). Bahsedilen olay hemen hemen her dönemde ve tüm kültürlerde gerçekleşmiştir. Boşanma, hukuki yollarla kurulmuş olan bir evlilikte, bireylerin birbirlerine çift olarak sorumluluk ve yüklerinin kalmaması, ancak birliktelikten doğmuş olan çocuk var ise, o çocuğun haklarını koruyup gözeterek aynı şekilde mahkeme kararı ile evliliğin bitirilmesi hadisesidir. Bu sebepten dolayı, hukuki bir karar ile evlilik sona erdirildiği için boşanma yasal açıdan çiftlerin farklı bir evlilik yapmasına da fırsat vermektedir. Daha kısa bir ifade ile evli olan çift hayatta iken hukuki yollar ve mahkeme kararı ile evliliğin sona erdirilmesi boşanma şeklinde tanımlanmaktadır (Doğan, 2016: 992-995).

Evlilik gerçekleştiği zaman çiftlerin birbirine karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları bazı sorumluluk ve hakları bulunmaktadır. Boşanmayla bu sorumluluk ve haklar sonlanmaktadır. Birbirlerine karşı hak ve borç sahibi olmaları için mahkeme kararı olması gereklidir. Boşanma sürecinin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açıdan negatif yönlü bazı sonuçları olmasından dolayı bunların önlenmesi, farklı taraflarıyla neredeyse tüm sosyal bilimcileri ilgilendirmektedir. Pek çok sebebin boşanmaya neden olması, bu ilgi alanını saptamaktadır. Nitekim hukukçular, ailenin sağlam bir temele sahip olabilmesi adına karşılıklı yükümlülük ve hakları üstünde durmakta iken, psikologlar bu konuya yönelik kişisel davranış sorunlarına öncelik vermekte iktisatçılarsa ekonomik faktörler üzerinde durmaktadırlar (Battal, 2008: 21).

Boşanma, evlilikle beraber başlamakta olan bir kavramdır. Bu sebepten dolayı aile fertlerinin yer aldığı her yerde boşanma sürecinin de var olduğu görülmüştür. Boşanma sürecinin tarihi incelendiği zaman ilk dönemlerden bugüne farklı coğrafyalar içerisinde boşanma, aile gerçeği ve istenmeyen bir süreç olarak kabul edildiği görülmektedir. Boşanmaya yönelik düşünceler incelendiği zaman 2 farklı görüşün olduğu göze çarpmaktadır. Bu görüşlerden ilki, evlilik insanların yetiştirilmesi ve sağlıklı kişilerden meydana gelen bir toplumun devamlılığını sağlamak için kurulmaktadır. Bu sebepten dolayı, evlilik eşlerin yaşamı boyunca sürecek hukuki bir bağ olarak ifade edilmektedir. Diğer bir görüşse evlilik bireylere mutluluk vermesi gereken bir durumdur. Eğer eşler birbirlerinde mutluluk ve huzuru bulamazlar ise evlilik taraflara yarar sağlamayacak olduğundan çiftler hür iradeleri ile boşanma kararı almaktadırlar. Boşanma davasında, Türk Hukukunda kabul görülmüş olan sistem, bahsedilen 2 zıt düşüncenin ortasını kabul gören bir sistem olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen sisteme göre belirli boşanma sebeplerinin olması ya da oluşması üzerine, çiftlerin isteklerine yönelik hakimın verecek olduğu karar ile boşanma gerçekleşmektedir (Karahan, 2012: 4,TMD, 2001: m. 161).

Boşanma, aniden olan ve biten bir durum değil tam tersine bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu süreci aşamalarla açıklamakta olan pek çok yaklaşım ve kuram bulunmaktadır. Boşanma durumuna yönelik tüm kuramlar boşanma sürecinin farklı bir tarafını incelemektedir. Boşanmayla alakalı yapılmış olan tanımlar incelendiği zaman boşanma durumunun yalnızca yasal bir süreç olmadığı, sosyal, ekonomik, hukuki, duygusal ve psikolojik boyutlarının da olduğu söylenebilmektedir. Bohannon, boşanma sürecinin altı aşamalı bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu süreçler psikolojik, sosyal, ebeveyn, yasal ve duygusal boşanma olarak sıralanabilmektedir (Şentürk, 2019: 19-20).

1.1. Duygusal Boşanma

Duygusal boyut, eşlerin evlilik durumlarını sona erdirmeye yönelik bir karar varması ile başlamakta, ilişkilerini sürdüremeyeceklerini kabul etmeleri ile sonlanmakta olan bir süreçtir. Bahannon'a göre, duygusal boşanma evresinde eşler birbirinin negatif taraflarına daha çok odaklanmakta ve gittikçe güven ilişkisi zedelenmekte iken çiftler arasında bulunan duygusal boşluk da git gide artmaktadır. Daha sonrasında çiftler, birbirlerine karşı olan sevgi duygularını kaybetmektedirler. Bu durumda yanında keder, üzüntü gibi negatif yönlü duyguları getirmektedir. Bu anlamı ile duygusal boşanma, eşlerin ilişki halinin sona ermesinin gerektiğini kabul görmelerine dayanmaktadır. Duygusal boşanma, evlilik halinin çözülme sürecini belirtmektedir. Bahsedilen süreç içerisinde en az çiftlerden bir tanesinde; evlilik ilişkisi

sırasında duygusal arzu ve istekleri önemli derece azalmaktadır. Aile birliği işlevselliğini sürdürmekte ancak ilişki kalitesinin düştüğü görülmektedir (Karataş, 2016: 4).

1.2. Hukuki Boşanma

Hukuki boşanma evresi yasal olarak evliliğin sonlandığı aşama olarak bilinmektedir. Burada velayet, nafaka, maddi ve manevi tazminat, mal ve ürünlerin paylaşımı gibi yasal süreçler işlemektedir. Bu evre, boşanma boyutlarından en anlaşılabilir olanıdır. Bu süreçte eşlerin artık hukuksal açıdan birbirinden ayrılması söz konusudur (Taş, 2006: 23).

TMK'nın yüz altmış birinci maddesinin birinci fıkrasına göre, çiftlerden bir tanesi zina eder ise, diğer eş boşanma davası açabilmektedir. Eşlerden bir tanesinin evlilik harici cinsel münasebette bulunmasını tarif etmekte olan zina durumunda gerek erkek gerekse kadın eş aralarında bir ayrım olmadan boşanma davası açabilmektedir (Ersöz, 2019: 231). Evlenmeyle beraber eşler arasında bir evlilik birliği kurulmaktadır. Bahsedilen evlilik birliği eşlere bazı hak ve özgürlükler tanıyarak yükümlülükler yüklemektedir. Bahsedilen yükümlülükler arasında sadakat yükümlülüğü yer almaktadır. Nitekim TMK içerisinde yer alan madde 185 / 3 hükmü içerisinde eşlerin birbirlerine sadık kalmak zorunda oldukları açık bir şekilde ifade edilmektedir. Evlilik birliğinin inşa edilmesinden sona ermesine dek geçerliliğini sürdüren sadakat yükümlülüğü hem erkeği hem de kadını aynı derecede birbirine bağlamaktadır. Farklı bir ifadeyle gerek erkek gerekse kadın birbirine aynı oranda sadakat göstermekle yükümlüdür. Eşlerin cinsel açıdan birbirine sadık olmaları da sadakat yükümlülüğünün sonucu şeklinde kabul edilmektedir. Bu kapsamda eşlerin hakim kararına dayalı veya fiili olarak aynı yaşamış oldukları durumlarda bile zina yapmama yükümlülükleri bulunmaktadır. Çiftlerin sadakat yükümlülüğünü zina yaparak ihlal etmeleri aldatılmış olan eşe TMK, yüz altmış birinci madde gereğince zina sebebi ile boşanma davası açma hakkı tanımaktadır (Ersöz, 2019: 231-232).

Zina nedeniyle boşanma davası açılmasının bir şartı, eşlerden bir tanesinin eşi haricinde karşı cinsten bir kimse ile cinsel ilişkiye girmesidir. Farklı bir ifadeyle evli bir kadının kocası haricinde farklı bir erkek ile, evli bir erkeğin ise karısı haricinde farklı bir kadın ile cinsel ilişkiye girmesi durumunda zinadan söz edilebilmektedir (Helvacı, 2002: 1157).

Zina nedeni ile boşanma davası açılması için gereken bir diğer şart ise zina eden eşin kusurlu olması durumudur. Zina eden eşin gerçekten kusurlu olması, diğer bir ifadeyle karşı cinsten bir kimse ile bile isteye cinsel ilişkiye girmesi zina nedeniyle boşanma davası açabilmek adına gereklidir (Dural vd., 2018: 106).

1.3. Ekonomik Boşanma

Eşlerin borçların ve ekonomik varlığının nasıl pay edileceğiyle alakalıdır. Bu aşama çiftler arasında en çok düşünce ayrılığı ve tartışmaya sebep olan bir süreçtir. Ekonomik boyuta getirilmiş olan çözümler, boşanma sürecinin diğer boyutlarını da etkileyebilmektedir. Özetle yasal boşanmadan sonra mal ve ürünlerin paylaşılması, maddi ve manevi tazminat, nafaka vb. ekonomik alanda meydana gelen süreçler bu evre içerisinde yaşanmaktadır (Ercan, 2017: 17-18).

Eşlerin aşırı oranda borçlandırıcı davranışlar sergilemesi ekonomik şiddete ilişkin bir davranış şeklinde nitelendirilmektedir. Yargıtay'ın aldığı çoğu kararda *“davalının birlik görevlerini yerine getirmediği aşırı borçlandığı, borçlarını ödemediği, alacaklıların davacıyı rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte geçimsizlik mevcut ve sabittir”* şeklindeki beyanlarıyla borçlandırıcı davranışları boşanma nedeni şeklinde göstermiştir. Yargıtay, çevresine borçlanarak borçlarını ödemeyen ve eve haciz gelmesine yol açan, aynı şekilde kumar oynayıp parasını ve evde bulunan eşyalarını vererek, eşini alacaklıları ile karşı karşıya bırakmakta olan eşin davranış ve tutumlarını ekonomik şiddete ilişkin boşanma nedeni şeklinde kabul görmektedir (Dural vd., 2018: 117).

1.5. Toplumsal Boşanma

Bu evre, boşanmış olan bireylerin toplumsal anlamda ve sosyal yaşamlarında yaşamış oldukları değişim ve yenilikleri içermektedir. Farklı bir hale gelen toplumsal ilişkiler sebebi ile geçiş süreci yaşayan boşanmış eşler, yalnızlık duygusuna kapılmaktadırlar. Bu süreçte yeni sosyal ilişkiler kuruldukça bahsedilen hislerde azalmalar olduğu göze çarpmaktadır (Şen, 2013: 28).

Toplumsal boşanma, toplumun boşanan kişileri kabul etmesi olarak da ifade edilmektedir. Farklı toplumlar içerisinde, toplumun boşanmış olan kişileri kabul etmesi oldukça zorken kimi toplumların ise normal ve hoşgörüle boşanmış olan kişileri kabul ettikleri görülmektedir. Evlilik birliğinin eşler hayatta iken çözülmesine yardımcı olan boşanma, farklı dönemlerde ve ülkelerde farklı bakımlardan ele alınmıştır. Tüm toplumların ihtiyaç ve beklentilerine göre farklı kural ve yasalar ile düzenlenmiştir (Helvacı, 2002: 1162).

Bir çift ya da aile olmak, yanında sosyal çevrenin de paylaşılmasını getirmektedir. Herhangi bir ayrılık durumu söz konusu olduğunda artık partner ile değil, bekar bir kişi şeklinde bahsedilen ortam içerisinde bulunmaktadır. Farklı bir statü, yanında yeni değişiklikler

getirmektedir. Genel olarak bir tarafın aynı sosyal çevre ile devam ettiği ve eski eşin dışlanmış olduğu veya kendisine farklı bir sosyal ortam kurmuş olduğu durumlar görülmektedir. Bu tarz durumlar söz konusu olduğunda dışarıda kalan birey yas sürecindedir (Helvacı, 2002: 1162).

1.6. Ruhsal Boşanma

Boşanma sürecinde insanların maruz kaldığı en zor zamanın ruhsal boşanma süreci olduğu söylenebilmektedir. Bunun sebebi, kişinin kendini eski evliliğinin etkisinden ve eski eşinin kişilik özelliğinden ayırması ve yalnız başına kalması durumu söz konusudur. Kişinin, hayatında bir eşi ve ortağı kalmadığı için sorumlulukları tek başına üstlenmesi ve bu sorumluluklar ile kendi kendine başa çıkması gerekmektedir. Bahonnon'un bahsedilen 7 evresine dini veya manevi boşanmayı da ilave etmek mümkündür (Gökçe, 2020: 15).

Tüm boşanma süreçleri içerisinde belki de en uzun sürmekte olan, yasal olarak boşanma gerçekleşse de hala kabul edilememiş olan ayrılıkların bahis konusu olabildiği dönem olarak bilinmektedir. Son hesaplaşmalar, vedalaşmalar, çözümlerden sonra ruhsal bir çözüme getirebilmektedir. Kişilerin bireysel özellik ve nitelikleri, mevcut ruhsal sorunlar, depresyon, daha öncesinde yaşanmamış olan yaslar, finansal ve sosyal kaynaklar, kayıplar bahsedilen dönemin kısa ya da uzun sürmesinde belirleyici olabilmektedir. Bütün bu bahsedilen güçlükler rağmen farkındalık kazanan ve kabullenilen kayıplar bireysel gelişime katkıda bulunabilmektedir. Ruhsal boşanma tamamlanmadığı zaman, bireylerin birbirlerini suçladıkları, direkt olarak başka ilişkilere başlamış oldukları veya tam anlamıyla inkar içerisinde oldukları durumlar da bahis konusu olabilmektedir (Gökçe, 2020: 15).

2. Çatışma Kavramı ve Süreci

Hayatı boyunca çevresinde yer alan insanlarla etkileşim ve iletişim halinde olan kişilerin genellikle iyi ilişki ve bağlantılar kurmaya çalışsalar da bazı zamanlarda iletişim durumunda olduğu kişiler ile anlaşmazlıklara düşebilmektedirler. “Çatışma” olarak isimlendirilen bu terim, zamanla pek çok bilim insanı ya da araştırmacı tarafından ele alınmış ve farklı tanımlamalar gerçekleştirilmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK) çatışma kavramını, kişilerin düşünce ve isteklerinin farklı olmasından kaynaklanmakta olan zıtlık hali şeklinde ifade etmiştir. Arslan (2005: 63) çatışma terimini, çıkarları, istekleri ya da amaçları uyuşmayan birden fazla bireyin maruz kaldığı uyuşmazlık hali şeklinde tanımlamıştır.

Hayatının her anında çevresiyle iletişim durumunda olan insanların çatışma yaşaması oldukça doğal olarak karşılanmaktadır. Önemli olan, çatışma yaşamamanın yanı sıra, çatışmayı sağlıklı olarak yürütmek ve çatışmanın neticesinde pozitif yönlü kazanımlar sağlayabilmektir.

Kutlu (2016: 57)'ya göre kişilerin yaşadığı çatışma hallerinin pozitif yönlü olarak çözülmesi için çatışmanın tanımı, nedenler, doğası, çatışma sırasında taraflar tarafınca verilen tepkilerin ne olduğuna ve çatışma durumunun çözüme kavuşturulmasına yönelik bilgi sahibi olması fazlasıyla önem taşımaktadır.

Çatışma durumunun kişilerarası ilişki ve bağlantılar için oldukça önemli seviyede tehdit yaratan ve kaçınılması gerekli olan bir durum olduğuna ilişkin inançlar bulunmaktadır. Bu inançların tam tersine ilişkiler sırasında içtenliğin ve samimiyetin sağlanması için çatışma olayının varlığının işlevsel ve önemli olduğuna vurgu yapan görüş ve düşünceler de bulunmaktadır. Çatışma, sağlıklı olarak yönetildiği zaman, eşler arasında paylaşılmakta olan birlikteliğin gelişmesi sırasında fazlasıyla önemli bir rol oynamaktadır (Kara, 2013: 38).

Çiftlerin fazlasıyla mutlu olduğu evlilik hallerinde dahi çiftlerin pek çok yoğun ve karmaşık sorunlarla karşılaşabilecek olduğunu ve bu durumlarda çiftlerin birbirlerinden uzaklaşarak çatışma içinde boğulabileceğini belirten Gottman ve Silver (2014: 16), bütün evlilik çatışmalarını kalıcı çatışmalar ve çözülebilen çatışmalar olarak ikiye ayırmaktadır. Mutlu çiftlere yönelik yapılmış olan bir çalışma sonucuna göre, evlilikte meydana gelen çatışmaların %69'u kalıcı çatışmalardan oluşmaktadır. Bahsedilen çalışma neticesine göre, eşlerin kalıcı çatışma halleri olsa da evlilik hallerinde mutlu oldukları, yaşanmış olan çatışma durumlarına çözüm yöntemleri üretebildiklerinden dolayı bunalma yaşamadıkları görülmüştür. Bu durumdan anlaşılacak olduğu gibi, ilişkiler sırasında esas önemli nokta çatışmanın yanı sıra var olan çatışma halleri sağlıklı olarak yöneterek çözüm yöntemleri üreterek uzlaşmayı gerçekleştirmektedir. Çatışmanın sonucunda yapılacak uzlaşmalar neticesinde çiftlerin birbirlerine olan duygusal bağlılıkları artacak olduğu sonucuna varılmıştır (Gottman ve Silver, 2014: 16).

Rahim (2001: 27)'e göre çatışma kavramının açık ve tek bir tanımlaması bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni, farklı disiplinlerde bulunan yazalar tarafınca farklı taraflarıyla incelenmesinden kaynaklanmaktadır. Çatışma, ayrıca pek çok düzeyde, boyutta ve türde olabilmektedir. Bireysel açıdan, uluslararası, yerel, grup içi, kişilerarası pek çok şekil alabilmekte ve farklı kaynaklar üzerinden türetilmektedir. Çatışma kavramı, sosyal varlıklar içerisinde uyumsuzluk, anlaşmazlık ya da uyuşmazlıkla meydana gelen etkileşimli bir süreç şeklinde ifade edilmektedir. Bir ya da iki sosyal varlıklar olduğu zaman çatışma meydana gelmektedir (Rahim, 2001: 27).

Çatışma; bir dizi davranış, tutarsız dünya görüşleri, çıkarların gerçek ya da algılanan uyumsuzluğu, anlaşmazlık ya da duygu olarak görülebilmektedir. Çatışma, iki ya da daha çok kişinin farklı hedef ve amaçlara sahip olduklarına inandıklarında ortaya çıkan bir durum şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu tanımlama, çatışma kavramının iki ana unsuru olduğunu bizlere göstermektedir. İnsanların çatışma içerisinde olduklarına yönelik algı ve düşünceleriyle bu duruma eşlik eden duyguları ve aradıkları sonuçlarda bulunan amaç farklılıklarıdır. Bu sebepten dolayı, gruplar veya bireyler arası ilişkilerde birbiri ile uyuşmayan düşünce veya davranışlar çatışma durumuna sebep olabilmektedir. Bu çatışmalar gerçek olduğu kadar, hayali veya algılanan bir şekilde de olabilmektedir (Öner, 2011: 43).

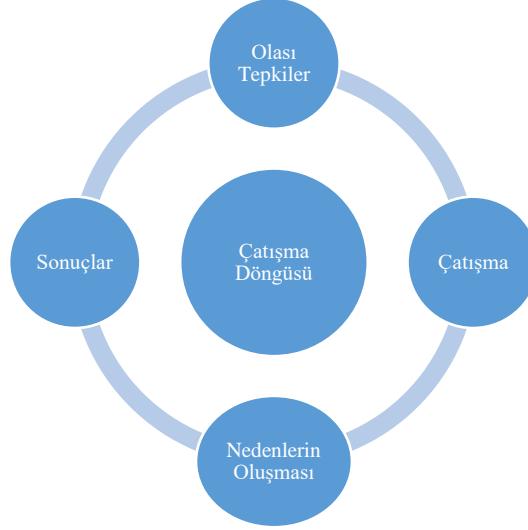
Çatışmalar, iş birliğine dayalı ya da rekabetçi bir bağlam doğrultusunda meydana gelebilmekte ve meydana gelmesi muhtemel olan çatışmayı çözüme kavuşturma süreçleri çatışmanın gerçekleşmiş olduğu bağlamdan fazlasıyla etkilenmektedir. Çatışma kavramının doğası başlığında incelendiği gibi çatışma sürecinin algı boyutu çatışma sebeplerinin kişiler bakımından görünür bir hal almasına yol açmakta iken, diğer taraftan tarafları çatışma içerisine sürüklemektedir. Çatışma halinin meydana gelmesinde; farklı öncelikler, inançlar ve değerler, karşılanmamış temel ihtiyaçlar, sınırlı kaynaklar gibi birçok neden varlık gösterebilmektedir. Mayer (2000: 73)'e göre çatışma kaynaklarını anlamlandırmak için kullanışlı bir kapsam geliştirilir ise çatışma boyunca insanlara yol gösterecek bir çatışma haritası oluşturmak mümkündür. Mayer'e göre çatışmayı motive eden farklı güçler anlaşıldığı zaman, çatışma hallerinin ele alınması konusunda daha seçici ve incelikli bir yaklaşım oluşturulabilmektedir. Beş temel çatışma veya güç kaynağı bulunmaktadır. Bunlar (Mayer, 2000: 73);

- Geçmiş
- Etkileşimlerin gerçekleştiği yapılar
- Değerler
- Duygular
- Kişilerin iletişim şekilleri

Deutsch (2006: 19) ise çatışma sürecinin alanını çok daha genelleştirerek çatışmayı adalet kavramıyla ele almıştır. Deutsch'a göre dağıtıcı adalet konuları sosyal yaşama yayılım göstermektedir. Yalnızca toplumsal seviyede değil, ayrıca samimi sosyal ilişkiler sırasında da fazlasıyla öne arz etmektedir. Değerli olan bir şey az olduğu zaman ve tüm insanlar istediği şeye sahip olamadığı zaman ya da herkes tarafınca kaçınılmaz bir hal aldığı zaman meydana gelmektedir. Kişiler, sonuçların adilliklerini değerlendirmek yerine belirlenmiş olan prosedürlerin adilliklerini yargılamaktadırlar. Araştırmanın kanıtları, prosedür ve adil muamelenin birçok insan

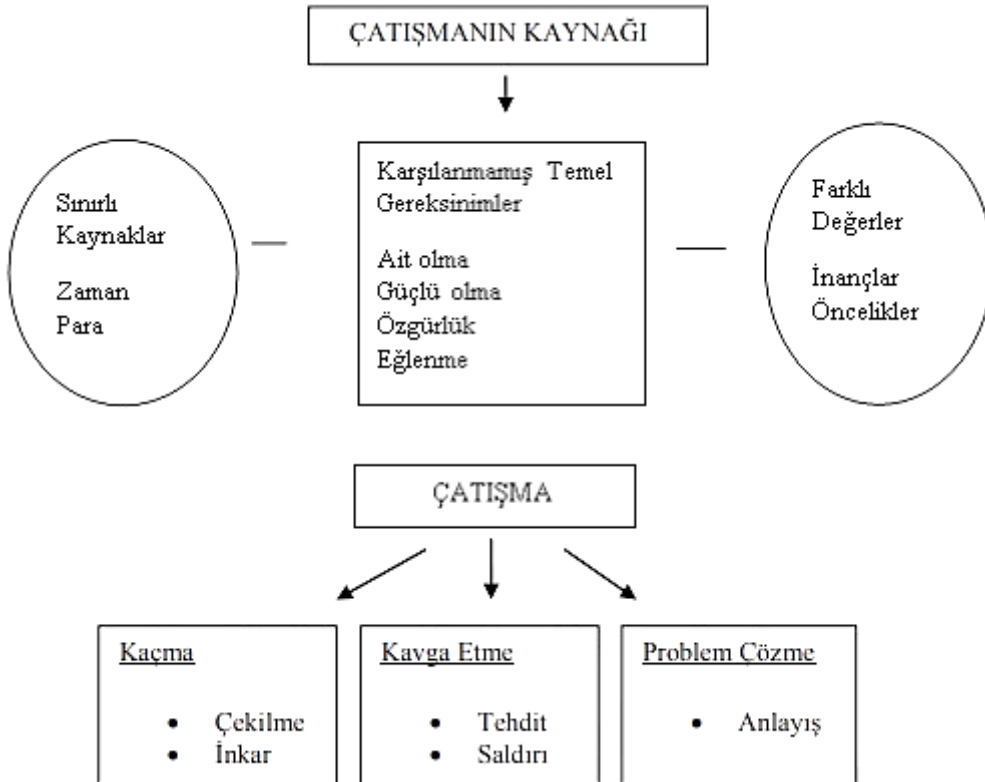
için adil sonuçlardan daha bilindik bir endişe kaynağını işaret etmektedir. Bu sebepten dolayı, çatışma halinin kaynağıyla meydana gelen davranış arasında kuvvetli bir bağdan bahsedilebilmektedir. Bahsedilen bağ Şekil 1’de döngü şeklinde gösterilmektedir (Deutsch, 2006: 19).

Şekil 1. Çatışma Döngüsü

Kaynak: (Karip, 2013: 61)

Şekil 2. Çatışma Şeması

Kaynak: (Öner, 2011: 48)

Çatışma sebeplerinin oluşmasıyla beraber başlayan çatışma durumunun algısal boyutu, kişilerin gösterdikleri tepkiler ile davranış haline gelmekte ve çatışma meydana gelmektedir. Çatışmaya ilişkin gösterilmiş olan tepkilerse farklı bir çatışmanın zeminini oluşturmayı işaret etmekte ve çatışma içerisinde bulunan tarafları bir döngüde hapsedmektedir. Bahsedilen çatışma döngüsü Şekil 2’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir (Öner, 2011: 48).

3. Evlilikten Boşanma Sürecine Çatışma

Evlilik çatışması boşanmayla yakın bir bağlantı halindedir. Bu sebepten dolayı çalışmanın bu kısmında boşanma terimini açıklayıcı olması nedeniyle evlilik çatışmaları incelenmiştir. Evlilik sürecinde eşlerin çatışmaya maruz kalma potansiyelleri bulunmaktadır. Evlilik sürecinde meydana gelen çatışma hallerinin kaynağı da diğer ilişkiler içerisinde meydana gelen çatışma hallerinin kaynaklarından farklı olmamaktadır. Fakat aile terapisinin klasikleri arasında yer alan stratejik aile terapisinin kurucusu olarak bilinen Jay Haley, evlilik çatışma hallerinin nedenlerinin temelinde ilişkide bulunan kurallar ile eşler arasında meydana gelen güç savaşları yattığını belirtmektedir (Haley, 1988: 36).

Haley (1988: 36)’e göre, çözümü en kolay çatışma durumları, çiftlerin hangi kural ve şartlara uymaları gerektiği konusunda kaynaklanmakta olan çatışmalardır. Çiftler arasında bulunan buna benzer problemler sonunda bir çözüme ulaşmaktadır. Fakat, çiftler arasında bulunan anlaşmazlıklar, kuralların kim tarafınca konulması gerektiği konusunda kaynaklanır ise, bu çatışma hallerinin çözümü diğerlerinden daha zor çözülmektedir ve bu çatışmalar çiftler arasında en şiddetli ve gergin çatışmaların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Bir evlilikte temel özgürlük ve haklar temel bir çelişkiye getirilir ise, söz konusu evlilikte 2 filmde hangisinin izlenecek olduğu dahi çiftler arasında boşanmaya yol açabilecek kavgalar doğurabilmektedir. Çiftler arasında meydana gelen çatışmaların diğer bir sebebi de çiftlerin kurallarında meydana gelen çatışmaları çözüme kavuşturmak için koymuş oldukları kural dışı kuralların ilişki ve bağlantısının diğer kurallarıyla çatışması halidir (Haley, 1988: 36).

Haley (1988: 37)’in çiftler arasında meydana gelen çatışmaları kurallarla açıklamasının bir sebebi bulunmaktadır. Haley’e göre, kuralların konulması bakımından bir evliliği betimleme çabası içerisinde olmak demektir. Çiftlerin koymaya çalıştığı veya koymuş olduğu tüm kurallar belli bir ilişki türünü belirtmektedir. Örnek olarak, bir kadın ve erkek arasında, kadın aşırı sinirli bir ruh halindeyken erkeğin eşini avutması gerektiğini belirlemekte olan bir kural var ise, bahsedilen kural çiftlerin tümleyici bir ilişkide olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca bir çiftin arasında bütçe konusuna yönelik kadının da eşi kadar söz hakkına sahip olduğunu belirlemekte olan bir kural mevcutsa, bu kuralda çiftlerin bütçe konusuna yönelik

bakışık bir ilişkide olduklarını tespit etmektedir. Bir çift, gerektiği zaman tümleyici ve bakışık ilişkileri kurmak konusunda zorluk çekiyor ise, bu durum çiftlerin evliliklerinin belli alanlarında problemleri olduğu göze çarpmaktadır. Çiftler, anlaşmazlık durumlarını çözüme kavuştururken tek bir seviyede iletişim kurarlar ise çatışmalar daha kolay bir şekilde çözüme kavuşturulur ve çiftler arasında yaşanan çatışma döngüsellikleri meydana gelmez (Haley, 1988: 37).

Davies ve Cumming ise, evlilik çatışmalarının sebeplerini aşağıda belirtilen şekilde ifade etmektedir (Cumming ve Davies, 2014: 5);

- İletişimin çökmesi: Yollanmak istenilen mesajların alınmaması, sıkıntılı evlilikleri bulunan çiftler, eşlerinin davranış ve hareketlerini, mutlu olan eşlerden daha çok düşmanca algılama eğilimi içerisindedirler. Çiftlerin negatif yönlü davranışlarını vurgulayarak pozitif yönlü davranış ve tutumlarını göz ardı etmektedirler. Bu durumun tam tersine mutlu olan eşler, olumsuz davranış ve tutumları sürekli olarak durumsal baskılara atfettirmektedirler.
- Evliliğe yönelik inanışlar: Evlilik inanç sistemleri, evlilik çatışması durumunun bir sebebi olacağı gibi sonucu da olabilmektedir.
- Uyuşmazlık: Yakınlık ihtiyacında meydana gelen uyuşmazlık, olumlu etkileşimi azaltma ve çatışmayı artırma potansiyeli sahiptir.

Gerçekleştirilmiş olan birçok çalışma, evlilik süreci boyunca meydana gelen çatışmalarla kişilerin boşanma sebepleri arasında bir bağlantı olduğunu gözler önüne sermektedir. Örnek olarak Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA)'na göre kişiler, evliliklerinde üstesinden gelmekte zorluk çektikleri problemleri, yönetmek konusunda başarısız oldukları çatışmaları boşanmanın bir sebebi olarak gündem konusu haline getirmekte ve evlilik çatışmalarını boşanma süreci içerisinde artırıp sürdürmektedirler (TBNA, 2014: 24).

Bahsedilen çalışmada, kişilerin maruz kaldıkları problemleri ve boşanma sebeplerinin birbirleri ile yakın bağlantıları göz önüne alınarak analiz sonuçları 4 farklı grupta ele alınmıştır. Birinci grup incelendiği zaman, evlilikleri süresince hayat tarzı, ekonomik durumlar ve yakın çevre konularına yönelik çatışmaya maruz kalan kişilerin boşanma nedenlerinde de bahsedilen durumlara işaret ettiği sonucuna varılmaktadır. İkinci grup ise, aldatma, duygusal ilişki, şiddet, cinsel hayat ya da alışkanlıklar gibi problemlerden biri ile karşı karşıya kalmış olan kişinin, bahsedilen problemlerden bir diğeri ile de karşılaşma ihtimali bir hayli fazladır. Üçüncü grup, evliliklerinde ev içi sorumluluk ve görevleriyle alakalı problem yaşayan kişilerin, aynı gerekçe ile boşandıkları anlaşılabilir. Son grupta ise problemler ve boşanma nedenlerinin bir

yığın olarak bir araya toplanmış olduğu göze çarpmaktadır. Bunun haricinde, evlilikte meydana gelen problemlerin önemi fark etmeksizin her daim boşanmaya sebep olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan evlilikte meydana gelen problemlerin ardı ardına gelmesi ve çözüme kavuşturulmaması sebebi ile boşanma sürecinin gerçekleştiği durumlar ile de sıklıkla karşılaşmıştır (TBNA, 2014: 24-25).

4. Arabuluculuk Kavramı

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK)'na göre Arabuluculuk kavramı, “*Sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini*” sağlayan kişidir (Mevzuat, 2012: m. 2).

Avrupa Konseyi R, “10 Tavsiye Kararı”na göre arabuluculuk kavramı, bir ya da daha çok arabulucunun yardımı ile tarafların uyuşmazlıklarına yönelik müzakere etmeleri ve iki tarafında ortak bir anlaşmaya varabilmelerine yardımcı olan alternatif çözüm yolu olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen karar içerisinde arabuluculuk bahsedilen biçimde tanımlanmakla beraber arabuluculuk genellikle tarafların uyuşmazlık konularına yönelik rahat ve özgür bir ortam içerisinde müzakere etmelerini sağlayıp, iki tarafın da avantajının dengeli olmasını göz önünde bulunduran adil bir anlaşmaya varılmasına fırsat sunan ve tarafların idari açıdan başvuruda buldukları tarafsız üçüncü bir birey tarafınca yürütülen bir süreçtir (Tanrıver, 2016: 165-166).

Ancak bu karara göre arabuluculuk, iki tarafın iradesi ile sınırlı olmamaktadır. Hem zorunlu hem de iradi olabilmektedir. Hakim tarafınca arabuluculuk görevi üstlenilebilecek olduğu gibi yargı haricinde bir kişi de görevlendirilebilmektedir. Dava kapsamında mahkeme tarafınca uzman olan bir kişi atanabilecek olduğu gibi belli uyuşmazlıklar sırasında arabuluculuk yapma görevine sahip bir merci de olabilmektedir. Ayrıca, iki tarafın anlaşmayla atamış olduğu özel bir bireyin olması mümkündür. Burada önemli olansa, iki tarafın faydasına olacak en uygun anlaşmaya varılmasına yardımcı olacak ortamı hazırlamak, taraflara yönlendirmelerde bulunmamak ve çözüm dayatmamaktır (Tanrıver, 2016: 165-166).

Arabulucu olan kişinin mesleki özellikleri ve arabulucunun kişisel mi yoksa bir ekibin üyesi olarak mı uygulamış olduğu, arabuluculukta ek seçenekler oluşturmaktadır. Bilhassa

boşanma durumunda avukatların arabuluculuk süresinin pazarlık tarafında hukuksal açıdan bilgi birikimine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca hukuksal açıdan uygun olmalarının yanı sıra ruh sağlığı uzmanı olan kişiler, öğretmenler, psikologlar ve hizmet uzmanları da insan ilişkileri ve bireysel dinamiklere yönelik bilgilerinden yararlanan kişiler potansiyel açıdan uygun arabulucular olarak nitelendirilmektedirler (Shaffer, 1988: 175). Böylece bir ruh sağlığı uzmanı ve avukattan meydana gelen bir ekibin olması, süreç içerisinde hukuki ve psikolojik dengeyi sağlama konusunda faydalı olmaktadır. Anlaşmazlığın duygusal içeriği ve tarafların iletişim engelleriyle baş edebilmek için anlaşmazlığın esas içeriğine odaklanmak gerekmektedir. Bu sebepten dolayı, avukatın yanında ruh sağlığına yönelik uzman bir kişinin olması, çiftler arasında uyuşmazlık ve çatışmayı çözüme kavuşturmaya uygun olan bir ortamın yaratılmasına yardımcı olmaktadır (Shaffer, 1988: 176).

Türkiye Cumhuriyeti'nde tüketici hukuku, iş hukuku ve ticaret hukuku olaylarında arabulucuya başvuruda bulunmak dava koşulu şeklinde kanunla düzenlenmiştir. Bahsedilen konulara ilişkin ilk olarak arabuluculuk süresini tüketmeyen taraflar dava açtığı zaman dava, dava koşulunun eksik olmasından dolayı reddedilmektedir. Boşanma arabuluculuğu ise henüz kanuni açıdan düzenlenmemiştir. Dolayısı ile boşanma sırasında arabuluculuk zorunlu olmamaktadır. Fakat boşanma sırasında arabuluculuk değerlendirildiği zaman, tarafların ihtiyari arabuluculuk dahilinde, anlaşmalı bir şekilde boşanma protokolü hazırlama sırasında aile arabuluculuğuna başvurdukları görülmektedir. Aile arabulucusu özelinde eşlerin hazırlayacakları protokol anlaşması boşanma davasına konu edilebilmektedir (Sunay, 2009: 25).

Birçok birey, boşanma davaları sürecinde meydana gelen sıkıntıları ve zorlukları yaşamamak için mevcut bitmiş bir evliliği sürdürmektedir. Boşanma davalarının maliyetli ve sıkıntılı olmasından dolayı boşanma kararı alan eşi boşanmayı ertelemeye itmektedir. Boşanma arabuluculuğu aracılığıyla çekişmeli bir şekilde boşanma davası arabulucu kişi kapsamında tarafların yükümlülük ve hakları konusunda anlaşarak kendi rıza ve istekleriyle oluşturulacak olan boşanma protokolüyle mahkemeye başvurulabilmektedirler. Arabuluculuğun yararlarından bazıları şu şekilde sıralanabilmektedir (Güler, 2014: 15);

- Boşanma sürecini daha hızlı bir şekilde sona ulaştıracağından dolayı taraflar kendi yaşamlarına bir an önce dönebilmekte ve eğer çocuklar var ise aile arabuluculuğu aracılığıyla söz konusu süreçten etkilenmeleri olabilecek en az seviyeye indirilebilmektedir.

- İki taraf, boşanma arabuluculuğu aracılığıyla kendi istek ve beklentilerinin kararını hakime bırakmak yerine kendileri vermektedir.
- İki taraf, kendi müzakereleri sonucunda karar verdikleri zaman kaybedecekleri şeyler en az seviyeye inmektedir.

4.1. Boşanma Arabuluculuğu

Boşanma, yaşam boyunca sürececek olduğu, her daim beraber ve birbirine destek olunacağı inancı ile erkek ve kadın tarafından kurulan “resmi” birlikteliğin, sona erişinin, aile kurumunun hukuksal sürecini temsil etmektedir. Boşanma hem sosyal hem psikolojik hem de hukuki bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Çocuklar için travmatik olma ihtimali oldukça yüksek bir hayat olayıdır ve kimi evlilikler için kaçınılmaz olarak görülmektedir. Şüphesiz boşanma ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları ile çocukların hayatlarında köklü bir değişime sebep olabilmektedir. Barker (1999: 295), boşanma arabuluculuğu kavramını; iki tarafın birbirlerine kötü duygularını aktardığı süreçlere maruz kalınan ve aile mahkemelerinin haricinde, boşanma sürecinde olan eşler arasında yaşanan problemlere çözüm getirmek amacı ile sosyal hizmet uzmanları gibi profesyonel kişiler tarafınca kullanılmakta olan bir işlem serisi şeklinde ifade edilmektedir. Amerika’da yer alan bazı bölgelerde arabuluculuk hizmeti, mahkeme salonlarının desteğinde gerçekleştirilmekte iken, bazı bölgelerdeyse özel danışmanlıklar tarafınca gerçekleştirilmektedir. Boşanma arabuluculuğu kavramının temel hedefleri arasında; boşanma sürecinde olan eşlerin evliliklerinde karşılaştıkları problemlerin sebeplerini anlamalarına yardımcı olma, ortak mal ve ürünlerinin eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlama, çocukların görüş ve velayetlerinin ve nafaka konularının düzenlenmesini sağlama, sağlıklı bir ilişkiden duygusal açıdan da ayrılmak gerektiği konusunda farkındalıklar oluşturarak eşlerin aralarında karşılıklı olarak kabul görülecek anlaşmaların yapılmasına yardımcı olma yer almaktadır (Barker, 1999: 295).

Boşanma arabuluculuğunda çocukların görüşleri ve velayetlerine yönelik düzenlemeler, çocuk refahına yönelik düzenlemeler, mal paylaşımı ve çiftlerin refahlarına ilişkin düzenlemeler gibi konular genel arabuluculuk konuları kapsamına eklenebilmektedir. Eşler, aralarında bulunan bütün problemlerin arabuluculukla çözüme kavuşturulmasını isteyebilecek oldukları gibi, seçmiş oldukları bazı konuların arabuluculuk ile çözüme kavuşturulmasını ve diğerlerinin mahkeme yolu ile ya da farklı görüşmeler ile çözüme kavuşturulmasını da isteyebilmektedirler (Bailey, 2000: 17).

Bir sebepten dolayı aile fertlerinin parçalanması halinde hem ortak hem de kişisel alanlarda bütün üyeler için farklı bir hayat tarzının planlanması ihtiyacı meydana gelmektedir. Maruz kalınan sürecin özel şartları gereğince bahsedilen dönem içerisinde kişilerin gerçekten özel bir destek ve yardıma gereksinimleri belirlemektedir. Aile arabuluculuğuyla en genel anlamda bu özel destek ve yardımın tarafsız bir kişi aracılığıyla yapılması ve konu mahkemeye gitmeden tarafların anlaşmazlık yaşadıkları konularda bir çözüm üreterek ortak faydalarını gözetken ve bu sebepten dolayı da kişisel beklentilerini karşılayan bir uzlaşmaya varmaları hedef olarak belirlenmektedir (İl, 2009: 24).

Arabuluculuğun konusu, boşanma olduğu zaman kişisel çıkar ve menfaatlere odaklanmanın yanı sıra, bütüncül bir aile sistemi benimsenmektedir. Arabuluculuk, tahkim sayılmamaktadır. Tahkim, 2 tarafın kendi arasında meydana gelmiş ve meydana gelebilecek hukuki açıdan uyuşmazlık sorunlarının çözülmesi için geçerli olan bir tahkim sözleşmesine dayanıp kendilerinin kararlaştıracak olduğu tarafsız 3. şahıslar tarafınca bağlayıcı kararlara varılması olarak ifade edilmektedir. Tarafları bağlayıcı yönde karara varacak olan tarafsız 3. şahıs ya da şahıslar tarafınca sürdürülen yargılayıcı bir süreç mevcuttur. Fakat çoğunlukla mahkemede izlenmekte olan süreçten daha az resmi olmaktadır. Tahkim sırasında olduğu gibi arabuluculuk yönteminde de taraflar arabulucu olan kişiyi seçebilmektedir. Fakat, arabulucu olan kişiye kendileri için karara varma yetkisi tanımamaktadırlar (Karlı, 2020: 877).

Bahsedilen yaklaşımdan yola çıkarak, arabuluculuk süreci boyunca çocukların üstün yararının da gözetilmesi ve söz konusu sürece çocukların da dahil edilmesi gerektiği söylenebilmektedir. Çocukların tercihlerini, isteklerini ya da algılarını gözetmek arabuluculuk sürecini doğru bir şekilde sürdürebilmek adına fazlasıyla önem arz etmektedir. Ancak, çocukların arabuluculuk sürecine dahil olduğu durumlar söz konusu olduğunda anne ve babaların karara varma süreçlerinin çocuklara bırakılmaması gerekmektedir (Folberg, 1983: 8).

SONUÇ

Boşanma aşamasında olan kişiler için; hastalıkta ve sağlıkta, kötü günde, iyi günde, her zorluğa katlanarak daima sürmesi üzerine kurgulanmış olan evlilik halinin sonlandığına tanık olmak ve bahsedilen durumu kabul etmek o kişileri birtakım başa çıkma stratejileri geliştirmeye yönlendirmektedir. Bu stratejiler arasında evliliğin tanımlamasını değiştirmek ve tekrardan kurgulamak yer almaktadır. Boşanmada gittikçe daha liberal ve esnek bir görüşün yaygın bir hale gelmesi nedeniyle boşanma sürecinde meydana gelen uyuşmazlık ve çatışmaların arabulucular eşliğinde çözümlenmesi uygun olarak görülmektedir. Çünkü, geleneksel yargının çekişmeli doğası, boşanmadan sonra da ilişkileri süren aile fertleri

bakımından yıpratıcı olduğu ve pek çok problemi yanında getirdiği saptanmıştır. Bilhassa aile mahremiyeti, aileye duyulan saygı sebebi ile çiftlere kendi çözüm yöntemlerini kendileri üretebilmeleri adına fırsat sunmuştur.

Arabuluculuk bir ihtilafın tarafı olan kişilerin arabulucu desteği ile kendi çözüm önerilerini üretmelerini sağlayan bir sorun çözme mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Aile arabuluculuğu, bahsedilen kapsamda boşanma ya da ayrılık aşamasında bulunan eşlerin aralarında anlaşmaları gerekli olan mesele ve konularda arabulucu desteğiyle mutabık kalıp dava sırasında çözülmesi gerekli olan mesele ve konuları eşlerin karşılıklı bir şekilde müzakereyle çözerek icra potansiyeli mümkün olan bir tutanağa bağlaması olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda önem arz eden nokta, anlaşmalı boşanma davasında çözüme kavuşturulabilecek olan mesele ve konuların arabulucu özelinde çözüme kavuşturulması, böylece mahkemelerin yükünün azaltılmasıdır.

Daha yasa tasarısı hazırlık süreçleri sürüyor olsa da gerçekleştirilecek olan düzenlemeyle anlaşmalı boşanma konusu olan ve anlaşmalı bir şekilde boşanma protokolüyle iki taraf arasında düzenlenebilecek olan tüm konuların hakim onayı olmadan aile arabuluculuğuyla çözüme kavuşturulması mümkün hale getirilecektir. Bu bağlamda kocanın soy isminin kullanılması, mal rejiminin tasfiyesi, yoksulluk nafakası gibi kamu faydası gözetilmeyen mesele ve konularda çiftler serbest bir şekilde tasarruf edebileceklerinden dolayı aile arabuluculuğu özelinde kendi tutanaklarını oluşturarak imzalayabileceklerdir. Eşlerin ya da eşlerin boşanma avukatı ve arabulucu olan kişinin imzalayacak olduğu tutanağa, taraflardan bir tanesinin uymaması durumunda Sulh Hukuk Mahkemesi'nden icra edilebilirlik şerhi alınıp tutanak icraya koyulabilecektir.

Boşanma davası açılmasından önce arabulucuya başvuruda bulunulduğu durumda icra edilebilirlik şerhi aile tarafınca verilmektedir. Arabuluculuk süresinin sonunda imzalanmakta olan karşılıklı anlaşmalar için uygulanabilirlik şerhi alınmakta iken, anlaşmanın yürürlükte yer alan mevzuata uygunluğu ve tarafların ve bilhassa çocukların meşru menfaatlerini ihlal ettiği veya etmediği incelenmektedir. Bunun haricinde arabuluculuk anlaşmasında taşınmazın aynısına yönelik düzenlemeler olduğu zaman uygulanabilirlik şerhi alınmasının ardından bu anlaşmanın direkt olarak tapu müdürlüğünde icra kabiliyetinin de mümkün kılınması gerekmektedir.

Arabuluculuk yolu ile çözüme kavuşturulan anlaşmaların mutlak suret içerisinde aile hakiminin onayına arz edilmesi gerekmektedir. Özetle, aile arabuluculuğu muhakkak mahkeme içi arabuluculuk biçiminde uygulanması gerekmektedir. Bu etapta aile mahkemesi hakiminin,

tarafların vardığı anlaşmada, bilhassa tarafların anlaşmaya özgür idareleriyle ikna olup olmadıklarını tespit etmesi gerekmektedir. Bunun haricinde, aile arabuluculuğuna başvuruda bulunan bir kişi, müzakerenin bir etabında arabuluculuktan çekilebilme hakkına sahiptir. Çünkü arabuluculuğa başvurulması, hak arama özgürlüğünün bir gerekçesi olan dava yolunun hiçbir zaman kapatmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, H. İ. (2010). *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- AKINTÜRK, T. (2002). *Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- AKYÜZ, E. (2020). *Çocukluk Çağı Travmaları ve Boşanma İlişkisi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezlerine Başvuran Bireyler Örneği*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ARSLAN, C. (2005). *Kişiler Arası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşıklığı Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- BAILEY, J. D. (2000). *An Exploration of Empowerment In Divorce Mediation*, University of Houston Graduate School of Social Work, Doktora tezi, Houston.
- BARKER, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary*, Washington: NASW.
- BATTAL, A. (2008). *Boşanma Sebepleri*, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları, Nihai Rapor. İstanbul: Eflatun Matbaacılık.
- CAN, Y. ve AKSU, N. B. (2016). “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (58), (888-902).
- CUMMINGS, E. M. ve DAVIES, P. T. (2014). *Çocuklar ve Evlilik Çatışması: Aile Tartışması ve Çözümünün Etkisi*, (Çev: Gül Şendil), Ankara: Nobel Yayınları.
- DEUTSCH, M. (2006). *Justice and Conflict*, (Editörler), Deutsch, M., Coleman, P. T ve Marcus, E.C. *The Handbook of Conflict Resolution Theory and Practice*, San Francisco: Jossey-Bass.
- DOĞAN, Ş. (2016). “Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4), 991-1011.

- DURAL, M., ÖĞÜZ, T., ve GÜMÜŞ, M. A. (2018). *Türk Özel Hukuku*, C. III–Aile Hukuku, 13. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- ERCAN, D. (2017). *Aile Danışmanlığı Almayı Kabul Eden ve Reddeden Evli Çiftlerde Boşanmayı Düşünme Nedenleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ERSÖZ, O. (2019). 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış. *The Journal of Social Science*, 3(5), 230-247.
- FOLBERG, J. (1983). *A mediation overview: History and dimensions of practice*. *Mediation Q.*
- GIDDENS, G. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Kırmızı Yayınları.
- GOTTMAN, J. ve SILVER, N. (2014). *Evliliği Sürdürmenin Yedi İlkesi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- GÖKCE, B. (2020). *Boşanmış Ebeveynlerin Boşanma Nedenleri ve Boşanma Kararlarına İlişkin Bir Nitel Araştırma*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜLER, B. K. (2014). *Boşanmanın hukuki sonuçlarında arabuluculuk*.
- GÜNGÖR, Ö. (2007). *Araftaki Kimlik Alevilik-Bektaşilik*, Ankara: Sonçağ Yayınları.
- HALEY, J. (1988). *İletişim: Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi*, (Çev: Ali Uzunöz). Ankara: Çark Kitabevi Yayınları.
- HELVACI, S. (2002). İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri. *Prof. Dr. Ömer Teoman’a*, 55, 1151-1169.
- İL, S. (2009). “Aile Arabuluculuğu”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 23-31.
- KARA, N. (2013). *Çiftlerde Yükleme Biçimleri, Çatışma Çözme Stilleri ve Eşin Duygu Dışavurum Tarzları ile Çift Uyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KARAHAN, A. S. (2012). *Boşanma Sonrası Yaşama Uyum*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- KARATAŞ, E. (2019). *Boşanmış Aile Çocuklarındaki Uyum Problemleri: Ortak Ebeveynlik Açısından Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- KARİP, E. (2013). *Çatışma Yönetimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- KARSLI, A. (2020). *Medeni Muhakeme Hukuku*, Filiz Kitapevi, 5. Baskı.
- KUTLU, A. (2016). *Çatışma Çözme Psikoeğitim Programının Ortaokul Öğrencilerinin, Çatışma Çözüm Becerileri, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Üzerindeki Etkisi*, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- MAYER, B. (2000). *The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide*, San Francisco: Jossey-Bass.
- MERT, Ö. (2017). *Anlaşmalı ve Çekişmeli Boşanan Bireylerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- MEVZUAT. (2012). *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu*, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6325.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.11.2023).
- ÖNER, U. (2011). *Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi Ders Notları*, Ankara: Sonsöz Gazetecilik ve Matbaacılık.
- RAHİM, M. A. (2001). *Managing Conflict in Organizations*, London: Quorum Books.
- SHAFFER, M. (1988). "Divorce Mediation: A Feminist Perspective", *U. Toronto Fac. L. Rev.*, 46, 162.
- ŞEN, B. (2013). *Boşanma Süreci ve Arabuluculuğu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ŞENTÜRK, E. (2019). *Anne Babası Boşanma Aşamasında Olan Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Boşanma Sürecine Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya
- SUNAY, İ. L. (2009). Aile arabuluculuğu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 23-32.
- TANRIVER, S. (2006). "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", *TBB Dergisi*, 64, 151-177.
- TAŞ, A. (2006). *Devlet İstatistik Enstitüsü Boşanma İstatistikler Analizi: 1930-2000*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Lisans Bitirme Tezi, İstanbul.
- TBNA. (2014). *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması*, <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2023.

TÜRK MEDENİ KANUNU (TMK). (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 4721, 22 Kasım 2001.

YAPICI, Ş. (2010). “Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi”, *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.